



Pieejams lejupielādei
www.baltacthaz.bef.ee

Bīstamo vielu aizvietošana –
kā izpildīt likumdošanas prasības un kļūt
konkurētspējīgākam?

IGAUNIJA

Jörgen Talkop
Projekta vadītājs
Tel.: +372 6597 028
Fakss: +372 6597 027
E-pasts: jorgen.talkop@bef.ee
Mājas lapa: www.bef.ee

LIETUVA

Zita Dudutyte
Projekta koordinatore
Tel.: +370 5213 8155
Fakss: +370 5213 5068
E-pasts: zita.dudutyte@bef.lt
Mājas lapa: www.bef.lt

LATVIJA

Valters Toropovs
Projekta koordinators
Tel.: +371 6735 7546
Fakss: +371 6750 7071
E-pasts: valters.toropovs@bef.lv
Mājas lapa: www.bef.lv

Brošūra sagatavota projekta "Baltijas valstu aktivitātes prioritāro bīstamo vielu piesārņojuma samazināšanai Baltijas jūrā" ietvaros, ko atbalsta LIFE+ ES finanšu instruments, Igaunijas Vides Investīciju Centrs, Lietuvas Republikas Vides ministrija un Latvijas Republikas Vides ministrija.



Rīga, 2010

Baltijas valstu aktivitātes prioritāro bīstamo vielu piesārņojuma samazināšanai Baltijas jūrā.
Projekts LIFE07 ENV/EE/000122- BaltActHaz



Ko nozīmē aizvietošana?

Aizvietošana nozīmē bīstamo vielu aizstāšanu ar mazāk bīstamām vai vielām, kas nav bīstamas, vai arī bīstamo vielu daudzuma samazināšanu produktu sastāvā un ražošanas procesos.

Šeit jānosver, ka aizvietošana attiecas tieši uz vielām, nevis to emisijas samazināšanu ar tehnoloģiskiem un organizatoriskiem pasākumiem, piemēram, ventilācijas uzlabošana, individuālo aizsardzības līdzekļu lietošana darba vietā, kā arī slēgta tipa iekārtu izmantošana. Šie pasākumi var tikai papildus veicināt izmantoto vai emitēto ķīmisko vielu apjomu samazināšanos.

Kādēļ aizvietot?

Aizvietošana tiek uzskatīta par vienu no efektīvākajiem veidiem, lai novērstu un mazinātu to materiālu iedarbību, kas ir toksiski vai rada citu negatīvu ietekmi uz strādājošajiem, sabiedrību vai vidi. Tas palīdz novērst problēmu pašā izcelsmes avotā, kamēr, piemērojot tehnoloģiskos vai administratīvos līdzekļus, risks saglabājas un ir nepieciešamas papildus pūles un resursi, lai šo risku kontrolētu un mazinātu.

Aizvietošanas un kontroles atšķirības

| Aizvietošana | Kontrole |
|---|---|
| Bīstamības pieeja → bīstamības novēršana tās izcelsmes vietā | Riska pieeja → samazināt/novērst kaitējuma risku, pārtraucot iedarbības plūsmu starp bīstamo vielu un saņēmēju un novirzot piesārņojumu |
| <ul style="list-style-type: none"> Aizvietot izmantotās vielas ar mazāk bīstamām vielām Produkta pārplānošana, lai izvairītos no bīstamo ķīmisko vielu izmantošanas | <ul style="list-style-type: none"> Emisiju kontrole: izolācija, ierobežošana, vietējā izplūdes ventilācija, procesu vai iekārtu pārveidošana, laba kopšana, individuālie aizsardzības līdzekļi, apstrādes ierīces u.c. |

Papildus likumdošanas prasību izpildei pastāv vēl citi iemesli par labu aizvietošanai:

- Uzņēmuma tēls, t.i., rūpes par vides aizsardzību, darbiniekiem, klientiem, sabiedrības intereses, sociālā atbildība.
- Finanšu līdzekļu ietaupījums.

Tomēr, izvēloties aizvietošanu, jāņem vērā vairāki faktori, piemēram, tehnisko risinājumu pieejamība, risks un atbildība attiecībā uz gala produktu kvalitāti vai īstermiņa ekonomiskie apsvērumi, kuri var kļūt par nopietniem šķēršļiem aizvietošanai. Neskatoties uz to, šeit **jānosver, ka daudzu vielu aizvietošanai jau ir atrasti lēti un efektīvi risinājumi, kas ne vien uzlabotu Jūsu uzņēmuma attieksmi pret vidi un palīdzētu izvairīties no potenciāliem sarežģījumiem, izpildot likumdošanas prasības, bet arī uzlabotu Jūsu finansiālo sniegumu.**

Ko aizvietot?

Aizvietošanu ir nepieciešams veikt bīstamām vielām produktos un procesos, kas rada nevēlamu risku cilvēku veselībai un videi, piemēram:

- kancerogēnas, mutagēnas un reproduktīvajai sistēmai toksiskas vielas;
- vidē noturīgas, toksiskas un bioakumulatīvas vielas;
- citas vielas, kas rada līdzīgu ietekmi, t.i., tādās vielas, kas rada nopietnus draudus videi vai cilvēkiem, ja ar tiem pareizi neapietas, piemēram, endokrīno sistēmu ietekmējošām vielām.

Aizvietošanu uzņēmumi veic vai nu:

- brīvprātīgi** zaļā iepirkuma ietvaros, veicot produkta ekomarķēšanu, vai ieviešot vides pārvaldības sistēmu (ISO 14 001) utt., vai
- obligāti**, kā noteikts likumdošanā.

Galvenie likumdošanas akti, kuros noteikts pienākums veikt bīstamo vielu aizvietošanu:

| Saīsinājums | Pilnais nosaukums | Prasības bīstamo vielu pārvaldībai |
|---|--|---|
| REACH | Regula Nr. 1907/2006, kas attiecas uz ķīmisko vielu reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu | <ul style="list-style-type: none"> · Lai izmantotu ļoti augstas bažas izraisošas vielas, tās ir jālicencē (XIV pielikums); licencējamo vielu kandidātsaraksts ir pieejams http://echa.europa.eu/chem_data/authorisation_process/candidate_list_table_en.asp · Ierobežojamo vielu saraksts (XVII pielikums). |
| WFD | Ūdens struktūrdirektīva 2000/60/EK, kas grozīta ar direktīvu 2008/105/EK | <ul style="list-style-type: none"> · Ietver 33 prioritāro un prioritāri bīstamo vielu un vielu grupu sarakstu; prioritāro bīstamo vielu izmantošana un ražošana ir jāpārtrauc līdz 2020.gadam; kā arī jāīsteno prioritāro vielu emisiju, zudumu un izplūžu progresīva samazināšana. |
| WEEE | Direktīva 2002/96/EK par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem | Ietver vielu sarakstus, kas jāatdala no elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem un jāapstrādā atsevišķi |
| RoHS | Direktīva 2002/95/EK par dažu bīstamo vielu izmantošanas ierobežošanu elektriskās un elektroniskās iekārtās (RoHS) | Nosaka ierobežojumus sešu specifisku vielu izmantošanai elektriskajās un elektroniskajās iekārtās (svinam, dzīvsudrabiņam, kadmiem, sešvērtīgajam hromam, polibrombifeniliem (PBB) un polibromētiem difenilēteriem (PBDE)). |
| Helsinki konvencija un Baltijas jūras rīcības plāns | Helsinki konvencija par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību un tās Rīcības plāns | Īpaši koncentrējas uz 13 vielām, kurām ir izveidotas nacionālas pārvaldības programmas. Tie nosaka kritērijus šo vielu emisiju samazināšanai, kas dažos gadījumos paredz šo atsevišķo ķīmisko vielu izmantošanu un ierobežojumus. |
| Stokholmas konvencija | Stokholmas konvencija par noturīgajiem organiskajiem piesārņotājiem | Ietver 22 vielas vai vielu grupas, no kurām 17 vielām vai vielu grupām jānovērš to ražošana un izmantošana, ierobežošana attiecas uz 2, un attiecībā uz pārējām 3 jāīsteno tādi pasākumi, lai samazinātu to nejausu ražošana. |
| IPPC | Direktīva 2008/1/EK par piesārņojuma integrētu novēršanu un kontroli | Nosaka prasības rūpniecības uzņēmumiem, novērtēt un konstatēt noteiktas emisiju robežvērtības dažādiem piesārņotājiem, it īpaši vielām un vielu grupām, kas ietvertas III pielikumā. |

Ar ko sākt aizvietošanas procesu?

- Kuras ķīmiskās vielas produktos vai procesos aizvietot?
- Kādas ir alternatīvas?
- Kā izvairīties no vienas problemātiskas vielas aizstāšanas ar citu?
- Kā izvairīties no problēmas novirzīšanas uz citu jomu?
- Kā izveidot aizvietošanas atbalsta sistēmu?
- Kā uzņēmumam par to komunicēt gan iekšēji, gan ārēji?
- Kā atļauties veikt aizvietošanu konkurētspējas apstākļos?

1. identificēt bīstamību un novērtēt riskus;
2. izpētīt alternatīvas;
3. izanalizēt sekas, kas rastas šo alternatīvu izmantošanas rezultātā;
4. salīdzināt dažādas alternatīvas;
5. izvērtēt ieguvumus no aizvietošanas, novērtēt šī risinājuma efektivitāti;
6. pieņemt lēmumu par aizvietošanu;
7. veikt aizvietošanu.

Tikai izpildot visus šos posmus, var novērtēt reālo aizvietošanas efektivitāti.

Biedrība "Baltijas Vides Forums" patlaban īsteno starptautisku projektu „Baltijas valstu aktivitātes prioritāro bīstamo vielu piesārņojuma samazināšanai Baltijas jūrā” (BaltActHaz), kura ietvaros laika posmā no 2010.-2011. gadam tiks rīkotas bezmaksas apmācības, izstrādāti dažādi informācijas materiāli uzņēmumiem un citiem interesentiem un sniegti labas prakses piemēri rūpniecības uzņēmumiem vielu aizvietošanā. Sekojiet līdzi jaunumiem projekta mājas lapā www.baltacthaz.bef.ee vai sazinieties ar „Baltijas Vides Foruma” pārstāvjiem.

Kādi ir galvenie aizvietošanas posmi?

Aizvietošanu var veikt dažādos veidos atkarībā no bīstamās ķīmiskās vielas lietojuma. Tomēr, lai novērtētu visus iespējamās aizvietošanas aspektus, tiek ieteikts piemērot šādus posmus: